

ПАЗАРИ И ЦЕНИ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ В БЪЛГАРИЯ И ЕС

Разгледан е пазара на електрическа енергия в България и формирането на цените на този пазар. Описани са енергийните пазари на едро и дребно, факторите влияещи върху тях, тяхната същност и значение. Дадена е информация и за доставянето на преносна способност за търговски обмени по междусистемните сечения на българската ЕЕС и ЕЕС на Румъния, Сърбия, Гърция, Македония и Турция и видовете открити търгове на ЕСО с операторите на електропреносната мрежа на тези държави. Представен е моделът, при който се сключват сделките за продажба на електрическа енергия. Показан е пътя за „излизане“ на свободния пазар на електроенергия, както и предприетите от КЕВР действия за „излизане“ на небитовите потребители на свободния пазар. Важно място е отделено на етапите в ценообразуването на електроенергията на регулирания и свободния пазар и определянето на цените. Посочени са цените за домакинствата и промишлените предприятия в ЕС за периода 2003-2014 г. Обяснено е как се образува средната цена на електроенергията, т.нар. цена на микса, както и цената на надбавката. Посочени са и отделните елементи на крайната продажна цена – т.нар. добавки (за „зелена енергия“, „високоэффективно производство“ и „невъзстановяеми разходи“), на „базисната цена“ и цените за „пренос през преносната мрежа“ и „достъп до преносната мрежа“. Представена е информация за задълженията на НЕК, свързани с изкупуването на електроенергия на регулирания пазар от редица централи в България, както и за предстоящият основен проблем пред НЕК за новата цена на електрическа енергия след 01.07.2015 г.

JEL: Q4; Q41; Q48

1. Въведение

През последните години (2014 и 2015 г.) в България непрекъснато се дискутира въпроса за пазара на електрическа енергия и на какви цени² тя се продава в страната. Наблюдава се изостряне на редица проблеми в електроенергийния сектор, свързани с

¹ Светла Бонева е д-р, доцент в Университет за национално и световно стопанство – София, тел.: 0888-506856, e-mail: svetla_bogdanova@yahoo.com.

² Ангелов, И. Настояще и бъдеще на нашата енергетика, <http://www.duma.bg/node/87019>, 22.04.2015.

ценообразуването на регулирания пазар и високата задлъжнялост на Националната електрическа компания (НЕК).

Цел на студията е да представи и анализира състоянието на енергийния пазар на България и ЕС, както и да направи някои сравнения, изводи и препоръки относно функционирането му. За постигане на тази цел са поставени следните **задачи**:

- бариерите за въвеждане на общи правила в енергийния сектор;
- законодателството, засягащо пазарите и цените на електрическа енергия;
- електроенергийната мрежа в България;
- трансграничния капацитет на страната;
- характеристиката на пазара на едро и дребно;
- структурата на пазара на електроенергия в България;
- видовете пазари на електроенергия;
- етапите в ценообразуването на електрическа енергия и факторите, влияещи върху нейната цена;
- цените на електрическа енергия в България и ЕС.

Обект на изследването са различните видове енергийни пазари в България и ЕС.

Предмет на изследването е ценообразуването на електроенергията на енергийния пазар и влиянието му върху производството, потреблението, вноса и износа.

2. Бариери пред въвеждането на общи правила в енергийния сектор

Предложението на ЕК за въвеждането на **общи правила в енергийния сектор** среща редица бариери (Ракарова, 2008) (схема 1). Според икономическата теория те са с икономически или с правен характер.

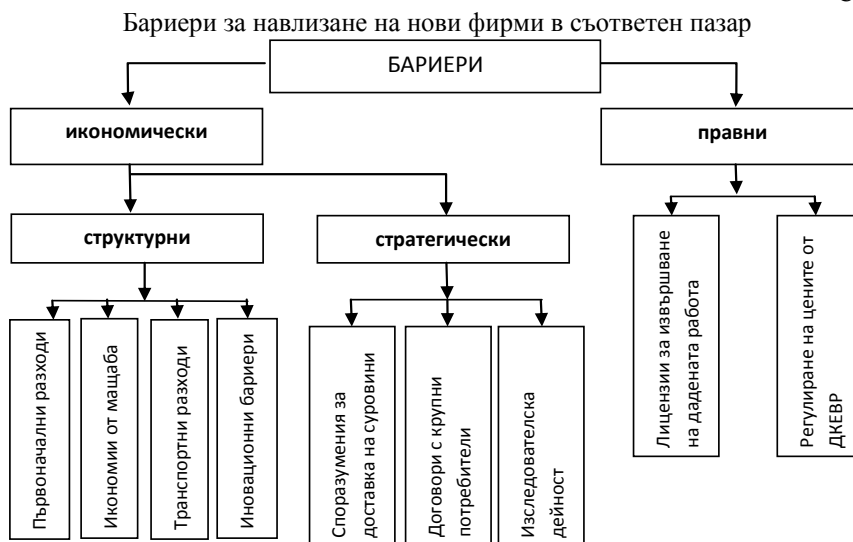
Икономическите бариери от своя страна биват структурни и стратегически. Първите са свързани със структурата на пазара, отчитайки предлагането и търсенето на съответния продукт. За навлизането на енергийния пазар от съществено значение са следните **структурни бариери**:

- **Първоначални разходи.** Тези бариери се обуславят от необходимостта от сериозни първоначални инвестиционни разходи за навлизане в пазара. От гледна точка на енергийния сектор инвестициите са твърде големи и трудно възстановими както в краткострочен, така и в средносрочен период;
- **Икономии от мащаба.** Икономията от мащаба представлява намаляването на себестойността на единица продукция с увеличаване на обема на производството. Имайки предвид факта, че енергийният пазар в България е разпределен основно

между четири големи дружества („ЧЕЗ Електро България“ АД, „ИВН България Електроснабдяване“ ЕАД, „Енерго-Про Продажби“ АД и ЕСП „Златни пясъци“ ООД), малко вероятно е нови конкуренти да навлязат и да останат на пазара;

- **Транспортни разходи.** Транспортните разходи се квалифицират като бариера за навлизане, когато високият им размер повишава себестойността на продукта. Естеството на електричеството като продукт изисква за неговото разпространение да бъде изградена скъпоструваща **електропреносна мрежа**. Днес не съществува ефективно отделяне на мрежите от дейността по производство и доставката на електроенергия и е налице дискриминация на конкурентите по отношение на достъпа им до мрежите. Във връзка с това ЕК предложи на страните-членки да отделят реално производството и доставките на електричество от преносните им мрежи, като изисква от държавите да гарантират, че едни и същи лица нямат право да упражняват контрол върху предприятие за производство или доставка, ако едновременно с това упражняват каквито и да е права върху преносна система. **Системата за отделяне** има за цел да отстрани конфликта на интереси между производители, доставчици и оператори на преносни системи, като бъдат създадени стимули за нови инвестиции и се гарантира достъпът на нови участници на пазара;

Схема 1

Източник: Съставена от автора.

- **Иновационни барери.** Високото технологично ниво на действащите на енергийния пазар предприятия, както и извършваната от тях изследователска и развойна дейност им дава възможност по-бързо, в сравнение с новонавлизащите предприятия, да обновяват енергийните си мощности, с което да намалят себестойността на произвежданата продукция;

- **Стратегически бариери.** Свързани са с пазарната стратегия и поведение на вече установените на пазара предприятия и възникват в резултат от действията им. Към тези бариери спадат различните споразумения (позволени и непозволени) във връзка с доставките на суровини, споделянето на резултати от изследователската дейност, договорености с големите потребители и др.
- **Правни бариери.** Свързани са с изискванията на законодателството. Те ограничават достъпа на потенциалните конкуренти или регламентират до някаква степен тяхното бъдещо поведение на пазара. Такъв вид бариери за навлизане в енергийния пазар са необходимостта от лицензии за извършване на този вид дейност, регулирането на цените от страна на Държавната комисия за енергийно и водно регулиране (ДКЕВР)³ и др.

3. Законодателство в контекста на либерализацията на енергийните пазари

След влизането на България в ЕС, страната ни е длъжна да се съобразява с изискванията и да прилага правилата на Общата европейска политика относно либерализацията на енергийните пазари, чиято цел е развитието на конкурентен енергиен пазар.

Процесът на **либерализация на енергийните пазари** не протича безпроблемно не само в нашата страна⁴, но и в други страни-членки. За подпомагане на националните регулаторни органи на държавите от ЕС, по пътя им към реалното либерализиране на този пазар, ЕК начерта рамката за постигане на целта⁵ чрез публикувания през август 2009 г. в Официален вестник на ЕС **Трети енергиен пакет** (Бонева, 2014, с. 129-132) (схема 2).

---

³ ДКЕВР е преименувано в КЕВР със Закон за изменение и допълнение на Закона за енергетиката обн., ДВ, бр. 17 от 06.03.2015 г.

⁴ България изостава от общия процес на либерализация на пазара на ел. енергия – този извод може да се направи от анализа на третия мониторингов доклад на Агенцията за сътрудничество на енергийните регулатори (АСЕР) и Съветът на европейските енергийни регулатори (СЕЕР). В Доклада се разглежда развитието на енергийните пазари на електроенергия в ЕС през 2013 г. като се очертават основните тенденции в развитието на тези пазари в държавите-членки на ЕС. Идентифицирани са областите, в които трябва да се предприемат допълнителни мерки и съответен мониторинг, за да се гарантира, че потребителите на електроенергия се възползват от един напълно интегриран енергиен пазар. Изчислени са загубите на благосъстояние за потребителите (от порядъка на няколко милиарда евро на година). Тези загуби се обясняват с факта, че пазарите в сектор електроенергия все още не са напълно интегрирани и остават фрагментирани.

⁵ Директива 2009/72/ЕС, чл. 36 и 37.

Схема 2

Трети либерализационен пакет – основни цели⁶ и нормативни документи^{7,8,9}

Източник: Съставена от автора.

Третият енергиен пакет, в частта му за електроенергията включва:

- Директива 2009/72/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 г. относно общите правила за вътрешния пазар на електроенергия и за отмяна на Директива 2003/54/ЕО.
- Регламент (ЕО) № 713/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 г. за създаване на Агенция за сътрудничество между регулаторите на енергия.
- Регламент (ЕО) № 714/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 г. относно условията за достъп до мрежата за трансграничен обмен на електроенергия и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1228/2003.

⁶ Директива 2009/72/ЕС, [http://www.sac.government.bg/home.nsf/vPagesLookup/prj4-2.2materials~bg/\\$FILE/direktiva%202009_72_elektroenergia.pdf](http://www.sac.government.bg/home.nsf/vPagesLookup/prj4-2.2materials~bg/$FILE/direktiva%202009_72_elektroenergia.pdf).

⁷ Европейска комисия, "Findings and recommendations related to Bulgarian energy policy", публикувано от Министерството на икономиката, енергетиката и туризма, <http://www.mi.government.bg/bg/theme-news/konstatacii-na-evropeiskata-komisiya-i-svetovната-banka-zabalgarskiya-energien-sektor-1194-m0-a0-1.html>.

⁸ Закон за енергетиката, гл. 11, ал. 2. „Правила за търговия с електрическа енергия“, предвиждащи изпълнение на изискванията на Третия либерализационен пакет са публикувани в Държавен вестник, бр. 64 от 17.08.2010 г. и са в сила от месец август 2010 г.

⁹ Директива 2009/72/ЕС – преамбюл 33.

През последните години приемането на ново законодателство в сектор енергетика в България е насочено преди всичко към транспонирането на Третия либерализационен пакет,¹⁰ чийто срок за транспониране беше до март 2011 г.

Всички дейности в електроенергийния сектор в България се регулират от КЕВР. Комисията е създадена със Закона за енергетиката¹¹, като независим специализиран държавен орган. Съгласно действащото законодателство тя се състои от 9 члена (вкл. председател), които се избират от Народното събрание за срок от 5 години. Структурата и взаимоотношенията между участниците в пазара на електроенергия и правилата за търговия на този пазар в България са регламентирани в Закона за енергетиката, както и в Правилата за търговия с електрическа енергия приети от КЕВР. С изменение и допълнение на Закона за енергетиката от 17.07.2012 г. и 05.07.2013 г. се осъществи транспониране на Директива 2009/72/ЕО в българското законодателство.

В изпълнение на законовите си задължения, **КЕВР прие и измени редица подзаконовни нормативни актове, с оглед привеждането им в съответствие с действащото европейско и българско законодателство.** С направените промени:

- всички потребители, присъединени на средно напрежение излязоха на свободния пазар и могат да договорят цената по която купуват електрическата енергия с лицензираните търговци на електроенергия. Тази промяна е част от стъпките за либерализиране на енергийния пазар в България;
- намалява се кръгът на потребителите, чиято цена на електрическата енергия се регулира от КЕВР (това са всички домакинства, както и фирмите, присъединени на ниско напрежение). През 2013 г. се промени моделът на образуване на цените за електрическа енергия за регулирания пазар, прилаган от КЕВР, в контекста на промяната на структурата на пазара на електрическа енергия и нарастването на дела на свободния пазар;
- през 2013 г. КЕВР предприе редица стъпки за разработване на прозрачни правила за организиране на пазар на балансираща енергия и борсов пазар на електрическа енергия, в изпълнение на изискванията на цитираните Директиви на Европейската комисия. Във връзка с това бяха приети нови Правила за търговия с електрическа енергия (ПТЕЕ) от 26.07.2013 г., допълнени и изменени от 09.05.2014 г. В резултат бяха създадени необходимите условия за стартиране на балансиращ и борсов пазари на електрическа енергия;

---

¹⁰ Основната цел на енергийния пакет е развиване на реална конкуренция на енергийните пазари и създаване на общ европейски интегриран и конкурентен енергиен пазар. Наличието му се очаква да доведе до създаване на възможности за избор за потребителите, справедливи цени, по-чиста енергия и сигурност на доставките.

¹¹ Закон за енергетиката, гл. 11, ал. 2. „Правила за търговия с електрическа енергия”, предвиждащи изпълнение на изискванията на Третия либерализационен пакет са публикувани в Държавен вестник, бр. 64 от 17.08.2010 г. и са в сила от месец август 2010 г.

- през 2013 г. започна процедура по фактическото отделяне на „ЕСО“ ЕАД от „НЕК“ ЕАД – необходима стъпка към изграждането на интегриран вътрешен пазар с целева дата 2015 г.

Задължението за изкупуване на електроенергия от ТЕЦ Марица Изток 1 и 3 възниква за НЕК по силата на дългосрочни споразумения за изкупуване, сключени при приватизацията на двете централи (каре 1).

КАРЕ 1

1. Споразумение с ТЕЦ Марица Изток 1

Споразумението между НЕК и ТЕЦ Марица Изток 1 е подписано на 13 юни 2001 г. Съгласно това споразумение НЕК се задължава за срок от 15 г. след въвеждането в експлоатация на централата да изкупува цялата електроенергия и разполагаемост по цена определяема от изходните данни, съдържащи се в самото споразумение.

Споразумението е в сила от декември 2011 г., когато централата достига пълна мощност, като срокът му е до 2026 г. Съгласно първоначалния вариант на споразумението НЕК се задължава да заплати общо 9 млрд. лв., като средната цена на електрическата енергия за целия период е 129 лв./МВтч.

За периода от подписването до 2012 г. споразумението е изменено 7 пъти, като някои от измененията се отнасят до цената на изкупуваната електроенергия. С последната седма поправка в цената за изкупуване се включват предстоящите разходи за квоти за въглеродни емисии. Така общата дължима от НЕК сума се увеличава с над 58% до 14.25 млрд.

2. Споразумение с ТЕЦ Марица Изток 3

Споразумението за ТЕЦ Марица Изток 3 е подписано на 13 юни 2001 г. Според това споразумение инвеститорът се задължава да извърши модернизация на ТЕЦ Марица Изток 3, а НЕК поема задължението да изкупува електроенергията, произведена от централата по време на модернизацията и 15 години след завършването ѝ, по цени определени в споразумението.

Споразумението е в сила от март 2003 г. Модернизацията на централата е завършена през 2009 г. Така срокът на споразумението за изкупуване е до 2024 г. Общо НЕК се задължава да изплати 10 млрд. лева за целия срок на споразумението, като средната цена на електроенергията е 89.6 лв./МВтч. За периода до 2012 г. споразумението е изменяно 7 пъти, като само последната поправка води до изменение на цените. С нея в цената са включени бъдещите разходи за закупуване на квоти за въглеродни емисии. С тях общата сума нараства на 14.5 млрд. лв.

Дългосрочните споразумения за изкупуване на електрическа енергия между НЕК и „Контур Глобал Марица изток 3“ АД и „Ей И Ес ЗС Марица изток 1“ ЕООД не отговарят на европейските стандарти за сключване на такъв тип споразумения. Съществува реална опасност за започване на наказателна процедура от страна на Европейската комисия, тъй като има данни, че условията на тези споразумения и механизмите на ценообразуване не съответстват на принципите на Третия енергиен

пакет. Плащанията, които НЕК прави към централите могат да се разглеждат като нерегламентирана държавна помощ.

Проблемът се дължи на факта, че споразуменията задължават НЕК да изкупува цялата електрическа енергия от тези централи. Задължението включва изкупуване не само на реално произведената от тях енергия, но и на договорената разполагаема мощност. НЕК плаща на тези централи първо за реално произведената и потребена енергия, както и за непроизведената, но разполагаема при нужда мощност. Тенденцията към намаляване на потреблението на електрическа енергия на регулирания пазар само увеличава дефицитите в компанията.

Поради груби грешки на българските власти през 2001 г. е било поето задължение за изкупуване на енергията от двете американски централи в Марица Изток в продължение на 15 години по цени, няколкократно по-високи от тези на енергията в АЕЦ, ТЕЦ и ВЕЦ. Това утежнява крайната цена, плащана от потребителите, понеже участва в нейното образуване. При наличие на политическа воля и силен обществен натиск България може и трябва да предоговори условията за изкупуване на тази енергия, като използва основния аргумент, че това е държавна помощ за двете частни централи, стриктно забранена от Европейската комисия за страните-членки на ЕС (каре 2).

КАРЕ 2

На 20.02.2015 г. според агенция „Фокус“ изпълнителният директор на НЕК Петър Илиев подписа меморандуми с двете "американски" централи в комплекса "Марица Изток" с които се съгласяват, че преференциалните цени на изкупуваната от тях електроенергия ще бъдат намалени, а НЕК от своя страна се ангажира да разплати просрочените си задължения към централите. Просрочените задължения на НЕК към ТЕЦ "AES Марица Изток 1" и ТЕЦ "Контур Глобал Марица изток 3" са в размер на 600 млн. лева. Неполучавайки приходите си в пълна степен, централите не се разплащат с доставчиците на въглища от „Мини Марица изток" и в момента им дължат между 140 и 170 млн. лв. Така влизаме в омагьосания кръг на междуфирмената задлъжнялост, от който страдат всички, илюстрира ситуацията Теменужка Петрова.

За ускоряване изпълнението на целите за създаване на интегриран енергиен пазар през октомври 2013 ЕК публикува списък на 248 **проекта от общ интерес** (ПОИ). Списъкът е представен в Регламент 347/2013.

За 2014 г. са предвидени 647 млн. евро за дейности по ПОИ и са избрани 34 предложения. Дейностите по Електроенергийни проекти на територията на България, избрани за финансиране по **Механизма за свързване на Европа** са 5 и са свързани с предпроектни проучвания (табл. 1). За 2015 г. е планирано грантово финансиране в размер на 650 млн. евро за списък с проекти от общ интерес, които са приоритетни за финансиране.

Таблица 1

Избрани за финансиране дейности по проекти от общ интерес (ПОИ) на територията на България за 2014 г.

Проекти от общ интерес	Дейности	Максимална стойност на финансиране (евро)
Помпено-акумулираща мощност – Яденица	Проучване	3 213 000
Междусистемна връзка България – Гърция (Марица изток 1 – Неа Санта)	Проучване	306 000
Вътрешен електропровод между Бургас и Марица Изток 1, Вътрешен електропровод Марица Изток – Пловдив	Проучване	279 000
Вътрешен електропровод Добруджа-Бургас	Проучване	315 000

Източник: ЕК.

4. Електроенергийната мрежа в България

Електропреносната система се управлява от „ЕСО“ ЕАД (създаден през 2007 г.), дъщерно дружество на Български енергиен холдинг (БЕХ)/НЕК. Но електропреносната инфраструктура е собственост на НЕК. Отделянето на ЕСО от НЕК и създаването на независим оператор на електропреносната система се извършва съгласно изискванията на Третия енергиен либерализационен пакет, чрез прехвърляне на мрежови активи на новата компания. От 2013 г. Електроенергийният системен оператор „ЕСО“ ЕАД осъществява оперативното управление и регулира разпределението на електрическите товари на електроенергийната система при отчитане на приетите и потвърдени заявки за преносни капацитети на търговските участници, въз основа на действащите Правила за търговия с електрическа енергия и Тръжните правила.

Електроенергийният пазар в България е разпределен между дружествата „ЧЕЗ Електро България“ АД, „ИВН България Електроснабдяване“ ЕАД, „Енерго-Про Продажби“ АД и ЕСП „Златни Пясъци“ ООД. Представа за тези дружества дават табл. 2 и фиг. 1.

Фигура 1

Обслужвана територия от българските системни оператори на разпределителната мрежа

Източник: КЕВР.

Таблица 2

Основни характеристики на българските системни оператори на разпределителната мрежа

Мажоритарен Собственик	Географска област в България	Регион	Брой обслужвани клиенти, млн.
Енерго-Про	Североизточна	Варна, Горна Оряховица	1.100
ЧЕЗ	Западна	София, София област, Плевен	1.900
ИВН	Югоизточна	Пловдив, Стара Загора	1.500
ЕСП „Златни пясъци” ¹²	„Златни пясъци”	Варна	0.002

Източник: КЕВР.

5. Интегриране на пазара на електрическа енергия в България със съседните страни (регионален пазар)

Пазарът на електрическа енергия в Република България се характеризира като национален и същевременно е добре интегриран със съседните страни. Дейността и организацията на пазара в страната и със съседните държави през последните години се регламентират от Правила за търговия с електрическа енергия и Тържни правила за разделяне и предоставяне на преносна способност по междусистемните сечения в контролната зона на „ЕСО” ЕАД¹³ и съседните му контролни зони. Правилата са съгласувани и одобрени от националния регулатор КЕВР на Р. България.

През 2013 г. „ЕСО“ ЕАД проведе **тържни процедури за разпределяне и предоставяне на преносна способност за търговски обмени по междусистемните сечения на българската ЕЕС с ЕЕС на Румъния, Сърбия, Гърция, Македония и Турция**. Организиран са и са проведени търгове, съгласно общите тържни правила¹⁴ на българо-румънската и българо-гръцката граница и за 50% от съгласуваните преносни способности за търговски обмени на българо-македонската, българо-сръбската и българо-турската граница. България има добри междусистемни връзки (табл.2) със съседните страни. Наличният капацитет за пренос се съгласува

¹² „ЕСП Златни пясъци” ООД е дружество с ограничена отговорност, регистрирано през 2006 г. Предметът на дейност на дружеството е „обществено снабдяване с електрическа енергия на територията на курортния комплекс Златни пясъци гр. Варна. С решение № 411-17/01.17.2013 ДКЕВР издава на ЕСП Златни пясъци ООД лицензия за дейността доставка на електрическа енергия от доставчик от последна инстанция (ДПИ). В качеството си на ДПИ „ЕСП Златни пясъци” ООД осигурява снабдяването с електроенергия на крайни клиенти, присъединени към електроразпределителната мрежа на територията на курортния комплекс Златни пясъци.

¹³ http://www.tso.bg/Uploads/File/AuctionRules_version3.pdf

¹⁴ Общите тържни правила са в съответствие с Регламент (ЕО) 714/2009 на Европейския парламент и на Съвета относно условията за достъп до мрежата за трансграничен обмен на електроенергия, като уреждат сроковете и условията, които управляват разпределянето по прозрачен и равнопоставен начин на разполагаема преносна способност в двете посоки по междусистемните сечения.

със съседния ЕСО; капацитетът се разпределя годишно, месечно и ежедневно (на българо-румънската граница и в рамките на деня).

Таблица 2

Транс-граничен капацитет на България и видове открити търгове

	Обем на нетния преносен капацитет (NTC) ¹⁵ , MW		Обикновени търгове за транс-граничен капацитет			
	От България	За България	Годишен	Месечен	Дневен	Ежедневен
Сърбия	400/450	100/300	ECO-EMS	ECO-EMS	ECO-EMS	-
Румъния	400/600	400/600	ECO	ECO	TEL	TEL
Гърция	800/550	100/500	HTSO	ECO	HTSO	-
Македония	450/400	50/200	ECO-MEPSO	ECO-MEPSO	ECO-MEPSO	-
Турция	100-400	150-300	ECO-TEIAS	ECO-TEIAS	ECO-TEIAS	-

Източник: ENTSO-E (www.entsoe.eu) и началната страница на уебсайта на ESO EAD.

Таблица 2 обобщава основната информация за транс-граничните преносни капацитети и видовете търгове за тяхното разпределение между участниците на пазара:

- ЕСО (електроенергиен системен оператор) – оператор на електропреносна мрежа (ЕпСО) България;
- EMS – ЕпСО Сърбия;
- TEL – ЕпСО Румъния;
- HTSO – ЕпСО Гърция;
- MEPSO – ЕпСО Македония;
- TEIAS – ЕпСО Турция.

Трансграничният преносен капацитет по междусистемните връзки се разпределя от тържния оператор (Auction Operator) под формата на търговски права за пренос според действащите споразумения и съгласувани Тържни правила с операторите на преносните системи на съседните страни. Тържният оператор изчислява и определя преносните капацитети съгласно нормите и правилата на обединените европейски преносни оператори на електроенергия (ENTSO-E).

Преносната система и междусистемните връзки на страната със съседните страни осигуряват необходимия преносен капацитет за търговските обмени на електрическа енергия в региона.

¹⁵ NTC capacities for Serbia, Romania, Greece, Macedonia show Summer 2010/Winter 2010-2011 values (ENTSO data). NTC capacities for Turkey show 2011 values (published by ESO) – monthly values varies widely.

6. Структура на пазара на електроенергия в България

Пазарът на електрическа енергия в България има някои особености:

- Той се състои от два сегмента: *регулиран* и *свободен* (либерализиран).
- На него работят едновременно *частни* и *държавни* компании.
- Електроенергията е стока с особен характер – тя не може да се складира в големи количества и затова системата трябва да се *балансира*.

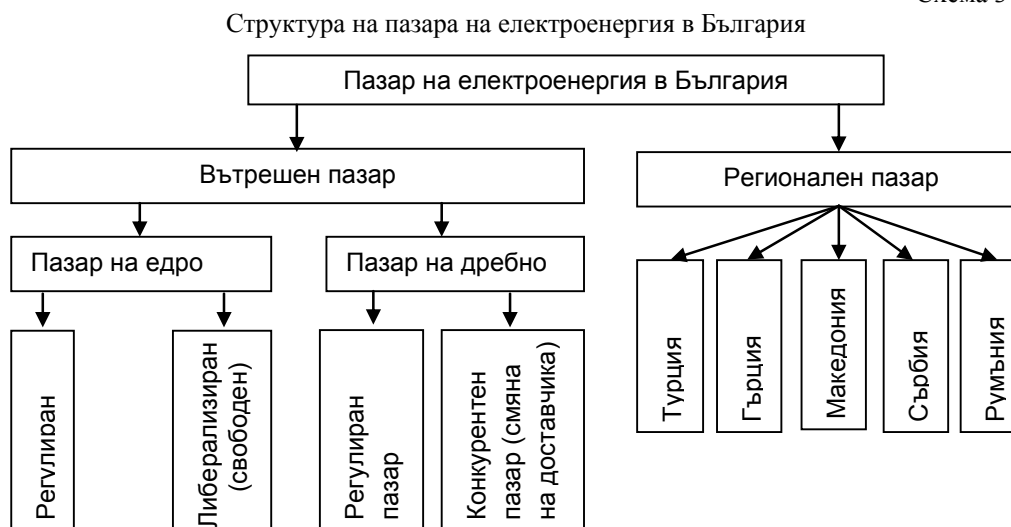
Представа за структурата на пазара на електроенергия в България дава схема 3.

7. Видове пазари на електроенергия

7.1. Пазари на електроенергия според времето на сключване и изпълнение на сделката

Видовете пазари (Abdurafikov, 2009; Erdogdu, 2009)^{16,17} се определят според вида на продавания продукт и времето на сключване и изпълнение на сделката. Съществуват следните видове пазари на електроенергия:

Схема 3

Източник: Съставена от автора.

¹⁶ Българският енергиен пазар: Състояние и перспективи, издателство на Българска Стопанска Камара, 2008, с. 3-30.

¹⁷ Правила за търговия с електрическа енергия от 26.07. 2007 г.

- спот пазар;
- форуърден пазар;
- фючърсен пазар и пазар на деривати;
- балансиращ пазар;
- пазар на студен резерв;
- пазар на допълнителни услуги;
- пазар на капацитет за презграничен пренос;
- пазар на зелени сертификати.

Спот пазарът е краткосрочен пазар, действащ във време най-близко до реалното производство и потребление на електроенергия. На този пазар сделките се осъществяват от днес за утре, или т. нар. **ден-напред договор**. Обикновено тези сделки се сключват на електроенергийните борси, като цената се определя от търсенето и предлагането за всеки час и тя е валидна и задължителна за всички борсови участници. Борсата определя заявените количества и съответните цени на които участниците са готови да търгуват, което от своя страна е показател за ликвидност. При липса на борса, какъвто е случаят с България, **сделки „ден-напред“** се осъществяват директно между производител/търговец и потребител/търговец при предварително уговорена цена между тях. Спот пазар за електрическа енергия в България все още не е организиран, но при постигнатата степен на либерализация е особено необходим, защото дава възможност на всички групи търговски участници в пазара на едро да коригират неизбежните грешки в прогнозите във време близко до реалното и да намалят финансовия риск от участие в балансиращия пазар. Спот пазарът дава право на търговците да минимизират своите разходи и рискове по неосъществяване на сделката, а съответно предоставя гъвкавост на производителите на електроенергия, и същевременно дава възможност за спекулативно затваряне на позиции във време преди момента на физическата доставка.

Форуърдният пазар е този, при който **физическата доставка на електроенергия се осъществява в бъдеще време – дни, месеци, години**. На практика това е пазарът, по който функционира търговията в България. Пазарът се осъществява чрез **двустранни сделки** (ОТС контракти), като търговци и потребители сключват сделки с производители и помежду си за доставка на съответни количества енергия, за определен период при предварително договорена цена. **Този пазар е непубличен и непрозрачен. Липсва дефиниране на „базова“, „върхова“ и други видове енергии**, като всеки участник сам дефинира понятията в договорите със своите контрагенти.

Фючърсният пазар е аналогичен на форуърдния, с тази разлика, че той се осъществява единствено и само на борсата. Отсъствието на борса автоматично изключва и функционирането на пазара на деривати, който е основен инструмент при хеджиране на сделките и механизъм за минимизиране на рисковете свързани с двустранното договаряне.

Балансиращият пазар е мястото, където потребителите изразходили по-малко количество енергия, от това което са заявили, продават тази енергия (балансираща енергия при излишък), а тези, които имат нужда от по-голямо количество от заявеното могат да го закупят (балансираща енергия при недостиг) (табл. 1). Цените при които се осъществява закупуването на необходимата енергия са доста по-високи от средната, т.е. цената на която ненужната енергия се продава е изключително ниска. Това е направено с цел всички участници в търговията с електроенергия да правят точни прогнози на своето потребление и по този начин да не се хабят излишни ресурси за нейното производство. Балансиращият пазар в България се контролира и осъществява от НЕК. Ценообразуването на този пазар е регулирано по административен път (табл. 3).

Таблица 3

Цени на електрическата енергия на балансиращия пазар

Балансираща енергия при недостиг. EUR/MWh		Балансираща енергия при излишък. EUR/MWh	
Минимална цена	66.59	Минимална цена	12.79
Максимална цена	80.51	Максимална цена	14.00
Средна цена	80.19	Средна цена	13.70

Източник: КЕВР.

Балансиращият пазар в България е действащ и е пример за добре разработен **хибриден пазарен модел** предназначен да действа през преходния период на либерализация. Концепцията на балансиращия механизъм предвижда **ролята на НЕК като доставчик на балансираща енергия постепенно да намалява до нивото по мощност и енергия**, доставяно само от управляваните от нея големи ВЕЦ. Делът на другите участници в пазара постепенно да се увеличава и **цените на балансиращата енергия, определяни в началото аналитично, постепенно да започнат да се формират пазарно, в зависимост от конкуренцията между участниците.**

Запазването на големия дял на регулираща енергия, предоставяна от НЕК, от една страна, както и наличието на стимули “да се продава само на НЕК” у редица търговски участници от друга, предопределиха ценообразуването на балансиращата енергия до днес да става само по административен път. Така не се допуска действие на пазарните сили и **липсва конкуренция при определянето на цената на балансиращата енергия.** Направените промени в ценообразуването на тази енергия от юли 2009 г. коригират една грешна политика и са стъпка в правилна посока, но не са достатъчни за стимулиране развитието на пазара. Необходими са координирани промени на Правилата за търговия (ПТ) и Правилата за управление (ПУ) на Електроенергиен сектор (ЕЕС) по отношение на предлагането и използването на оперативния третичен резерв на ЕЕС.

Пазар на студен резерв

Заработването на една електроцентрала с пълна мощност отнема часове, поради това се приема, че тя е в **студен резерв** когато работи на минимална мощност. По такъв начин централата може много бързо да достигне необходимата мощност и да изпълни подадените заявки за производство на електроенергия. Този студен резерв се заплаща по определена цена, предварително уговорена между производителя и НЕК. **Пазарът на допълнителните услуги**, подобно на пазара за студен резерв, се договарят двустранно между НЕК (оператор) и производителите. Отново липсват конкуренция и пазарни механизми (аукциони) за закупуване на такъв резерв. Отсъства ясна и прозрачна цена на **резерва за първично и вторично регулиране**, предоставян от отделните участници.

На **пазара на капацитет за презграничен пренос** се договорира **цените за внос и износ на електроенергия през граница**. Организиран се търгове, на които се разиграва цена за определен капацитет от електропреносната мрежа. Капацитетът е ограничен и не всеки от участниците може да спечели правото да пренесе своята енергия през граница. **Поради липса на функционираща електроенергийна борса в България, пазарът за презграничен капацитет не може да се развие в пълнота**, така както е в други държави с функционираща борса.

Пазар за зелени сертификати

В малко държави има действащ **пазар за зелени сертификати** и повечето от страните в ЕО предпочитат и прилагат система на **преференциално ценообразуване, съчетано с дългосрочни договори за изкупуване**. Формалното обяснение е, че това е предпочитание на инвеститорите, по-точно инвестиционните банки, защото **пазарният риск за обслужване на кредита е минимизиран**. Недостатъците на пазара за зелени сертификати за инвеститорите са свързани със зависимост от движението на цените на пазара за електрическа енергия и от пазара за сертификати.

Очевидно е, че преценката дали и кога да се въведе пазар за зелени сертификати зависи от това колко бързо и успешно ще бъдат постигнати националните цели за увеличаване делът на участие на ВЕИ в производството на електрическа енергия. Ще трябва да се отчита и развитието, и конкуренцията в т. ч. между аналогичните пазари в съседните страни (например в Румъния е приет моделът на търговия със зелени сертификати).

В България липсва пазар на зелени сертификати. На него се търгуват сертификати, даващи право на едно ВЕИ съоръжение да работи за определен период. Практиката, която се използва у нас е **сключване на договори за изкупуване на произведената електроенергия от възобновяеми енергийни източници на преференциални цени за голям период – 25 г.** По този начин инвеститорите минимизират пазарния и кредитния риск. **Цените и сроковете на изкупуване са предварително разписани от регулаторните органи.** Това от своя страна е недостатък при развиването на пазара на зелени сертификати, тъй като за да се създаде конкуренция, първо трябва

да бъде достигната националната квота на произведена електроенергия от ВЕИ и второ, да отпадне предварително зададената изкупна цена от КЕВР. Междувременно в Румъния и други съседни страни вече работи пазар за търговия със зелени сертификати.

7.2. Видове пазари на електроенергия според начина на определяне на цената на електрическата енергия

7.2.1. Регулиран пазар на електроенергия

Този сегмент се регулира (определяне на цени и правила) от Комисия за енергийно и водно регулиране (КЕВР).

Път на доставката:

1. Електроцентралите – АЕЦ Козлодуй, ТЕЦ Марица Изток 2 и др. произвеждат определено количество електрическа енергия за регулирания сегмент.
2. Енергията се пренася физически в големи количества по електропреносната мрежа, управлявана от Електроенергиен Системен Оператор ЕАД, до големите консуматори и регионите в страната, след което се разпределя до крайните клиенти чрез електроразпределителните мрежи (управлявани от операторите ЧЕЗ Разпределение АД, ИВН България Електроразпределение ЕАД, ЕНЕРГО-ПРО Мрежи АД и ЕСП „Златни пясъци”). За тази услуга те получават приходи по регулирани цени от всички участници.
3. Услугата доставка на електроенергия се урежда по следния начин:
  - НЕК ЕАД закупува енергия от производителите и я продава на крайните снабдители на дребно (ЧЕЗ Разпределение АД, ЕВН България Електроразпределение ЕАД и ЕНЕРГО-ПРО Мрежи АД)
  - Крайните снабдители продават енергията на крайните клиенти (фирми, домакинства) и издават фактура, включваща всички такси по доставка, мрежови такси, акцизи и др.

Съгласно Закона за енергетиката, цените за услугата доставка на електроенергия се определят само за битови клиенти. Всички други клиенти трябва да изберат доставчик на свободния пазар или да заплащат енергията по цени на доставчик от последна инстанция.

Представа за структурата на пазара на електроенергия в България (Ханстен, 2014, с. 28-31)¹⁸ дава схема 3.

Българският електроенергиен пазар е формално либерализиран от 1 юли 2007 г. Процесът на фактическа либерализация протича поетапно. На практика пазарът на електроенергия в България към момента следва хибриден модел, при който

---

¹⁸ Общо количество търгувана енергия на свободния пазар. – Ютилитис, N 3(117), година XII, 2014, с. 6.

паралелно съществува регулиран пазар и либерализиран пазар. На първия транзакциите с електрическа енергия се извършват по определените от КЕВР (до април 2015 КЕВР) цени, докато на втория са в резултат на свободно търговско договаряне.

В обхвата на регулирания пазар все още са включени потребителите на ниско напрежение – битовите клиенти и малки стопански клиенти, за които крайните снабдители осигуряват електрическа енергия по регулирани цени, одобрени от КЕВР. Комисията определя също цените на мрежовите услуги и на електрическата енергия на отделните производители и на обществения доставчик, необходима за покриване потреблението на регулирания пазар. Сделките на този пазар са регламентирани в Глава IX, Раздел VI от Закона за енергетиката (ЗЕ).

Към 2013 г. на свободния пазар на електроенергия участват клиентите, присъединени към електроенергийната система на високо и средно напрежение, като престои включването и на клиентите на ниско напрежение – битови потребители и малки предприятия.¹⁹

7.2.1.1. Основни участници на регулирания пазар

Националната електрическа компания заема централно място на електроенергийния пазар. Компанията е 100% дъщерно дружество на Българския енергиен холдинг (БЕХ) с принципал Министерството на енергетиката. На регулирания пазар производителите продават на обществения доставчик (НЕК) електрическа енергия в рамките на определена от КЕВР разполагаемост (квота). Общественият доставчик има задължение да изкупува по определени от КЕВР цени произведената електрическа енергия, както и непроизведената до определената от Комисията разполагаемост.

Квотите и цените се определят за едногодишни ценови периоди, които започват в средата на всяка година. Това става на базата на прогнози изготвени от НЕК и крайните разпределители и предоставени на КЕВР.

Комисията определя цените, по които:

- производителите в рамките на определената квота продават електроенергия на обществения доставчик (НЕК).
- НЕК продава енергията на операторите на електропреносната и електроразпределителната мрежа.
- НЕК продава на крайните снабдители.
- крайните снабдители продават на крайните клиенти (битови и небитови) на ниско напрежение.

---

¹⁹ Годишен доклад за Европейската комисия за 2014 г., ДКЕВР, с. 4, достъпен на: <http://dker.bg/PDOCS/SEWRC-Rep-ACER-2014.pdf>.

- всички крайни клиенти заплащат за компенсиране на разходите на задължения към обществото (които включват разходите за енергия от ВЕИ,²⁰ и американските ТЕЦ 1 и ТЕЦ 3.

Производителите, които участват на регулирания пазар продават електрическата енергия на общественния доставчик (НЕК) по цени определени от КЕВР. При сегашния пазарен модел тези производители са с частично освободена разполагаемост – част от инсталираната мощност на тези централи се определя от Комисията като квота за регулирания пазар, а останалата производителят може да продава на свободния пазар.

Електроенергията, която е част от регулирания микс, по определените от КЕВР квоти, включва дял от производството на повечето кондензационни ТЕЦ и АЕЦ „Козлодуй“. Освен тези мощности в този микс влиза и електроенергията за която има задължение за изкупуване – енергията от ВЕИ, заводски и топлофикационни ТЕЦ (т.нар. високоефективно комбинирано производство) и от кондензационните ТЕЦ AES-3С Марица Изток 1 и ТЕЦ Contour Global Марица Изток 3.

Крайните клиенти са битови и небитови, присъединени към електроразпределителната мрежа на ниво ниско напрежение.

Плановите на правителството предвиждат от 2016 г. всички видове потребители да бъдат изведени на свободния пазар. От този момент КЕВР ще определя цените единствено на мрежовите услуги за пренос и разпределение, предоставяни от системния оператор и от електроразпределителните дружества.

7.2.2. Свободен пазар

В този сегмент цените и условията по доставка се договарят свободно между участниците, мрежовите услуги (достъп, пренос, разпределение) са извън него (те са винаги регулирани).

Път на доставката:

1. На свободния пазар действат търговски участници – производители, търговци и клиенти, които са регистрирани от ЕСО ЕАД.
2. Търговските участници могат да извършват сделки свободно помежду си, както и с контрагенти извън страната.
3. Всички заплащат за мрежовите услуги по регулирани цени.

Пазарът на електрическа енергия в страната работи по модел, при който част от сделките за продажба на електрическа енергия се сключват по регулирани цени, утвърдени от регулатора, а останалата част се търгува на либерализирания пазар

---

²⁰ Закон за енергетиката, чл. 21.

(Димитров, Кънчев, 2014, с. 20-27)²¹ по свободно договорени цени, между страните участници в пазара. Съгласно Закона за енергетиката, страните участници²² в сделки на либерализирания пазар на електрическа енергия са представени на схема 4. От 1 юли 2007 г. българският пазар на електрическа енергия е напълно либерализиран. Това означава, че всеки потребител получава законово право на избор на доставчик и на свободен и равнопоставен достъп до мрежата за транспорт на енергия до мястото на потребление. Въпреки благоприятните законови предпоставки, създадени още през 2003 г., в страната не е организиран пазар от борсов тип. Такъв се организира едва след 31.03.2014 г след като КЕВР издаде лиценз на Българска независима енергийна борса (БНЕБ) ЕАД за дейността „организиране на борсов пазар на електроенергия в България”.²³

Схема 4

Участници в сделки за електрическа енергия в либерализирания пазар

Източник: Съставена от автора.

Качеството и обхвата на мрежовите услуги (присъединяване, отчитане на консумацията, изкупуване на трафопостове и т.н.) по никакъв начин не зависят от това дали даден клиент закупува енергия на регулирания или на свободния пазар.

7.2.2.1. Как да излезем на свободния пазар на електроенергия?

В публичното пространство напоследък все повече се говори – и от страна на Комисията за енергийно и водно регулиране (КЕВР), и от страна на бизнеса и търговците на електроенергия, за **"излизане на свободния пазар на електроенергия"**, което евентуално би могло да намали разходите за електроенергия. Тази стъпка ще е полезна за всеки бизнес, защото **може да се договори по-ниска цена на електроенергията** и така да се оптимизират разходите. С приемането на последните правила за търговия с електрическа енергия

²¹ Смяна на доставчика – факти, проблеми и перспективи. – Ютилитис, N 6(120), година XII, 2014, с. 20-25.

²² Участници на либерализирания пазар 2013-2014 г. – Ютилитис, N 5(119), година XII, 2014, с. 6.

²³ Решение №Л-422 от 31.03.2014 г. на ДКЕВР за издаване на лицензия на Българска независима енергийна борса (БНЕБ) ЕАД за организиране на дейността „борсов пазар на електрическа енергия” за срок от 10 години.

(Правилата)²⁴, КЕВР предприе действия, за излизане на небитовите потребители на свободния пазар. Правилата уреждат **процедурата как на практика става това**. В случая клиентът избира да купува ток на свободно договорени цени от лицензиран търговец на електроенергия. Той може да договори закупуването на ток от търговеца за набор от обекти на клиента (например производствени бази и офис сграда на различни територии).

Процедурата за излизане на свободния пазар на електроенергия е следната:

1. **Предоставяне на достъп до мрежата** – подава се **заявление** до електроразпределителното дружество (ЕРП), лицензиант за съответната територия, на която се намира обектът. Заявлението се придружава от набор от документи. След проверка за **техническата обезпеченост на обекта** (електромери с дистанционно управление) и липса на задължения към ЕРП, последното предоставя т.нар. **удостоверение за предоставен достъп**, както и **договор за достъп и пренос с мрежовия оператор**. По силата на този договор се внася паричен депозит или банкова гаранция (в зависимост от условията на оператора), с която обекта гарантира, че ще заплаща мрежовите услуги на оператора. В повечето случаи тази гаранция или депозит се определя от средно месечната стойност за разпределение за последните 6 месеца.

Трябва да се прави разлика между **ЕРП на територията на която се намира обекта**, с което винаги ще има договорни отношения по предоставяне на достъп и пренос на електроенергия (поради физическото местоположение на обекта) и **лицензираното дружество – търговец на електроенергия**, от което обекта ще купува енергията и което същевременно отговаря за балансирането на потребена енергия от обекта като координатор на балансираща група (КБГ).

2. **Избор на търговец на електроенергия** и подаване на **заявление** за регистрация на обекта на свободния пазар (придружено от набор от документи). Освен **предлаганата цена**, което вероятно е водещото при избора, много важно е да се провери:

- **дали търговецът е лицензиран от КЕВР** за търговия с електрическа енергия, вкл. с права и задължения на координатор на балансираща група (търговец координатор);
- **дали търговецът координатор ще изготвя прогнозите за потреблението на електроенергия за дадения обект** (съответно дали ще събира допълнителна такса затова), или собственика на обекта ще трябва да го прави и това ще бъде негова отговорност;
- **дали генерираните небаланси ще бъдат отразени в сметката на обекта допълнително, или ще се покриват за сметка на търговеца координатор**. Например, дори обекта да има производство с прогнозируемо количество за потребявана електроенергия в рамките на всеки работен ден от 9 до 18 ч., може

---

²⁴ Правила за търговия с ел. енергия от 27.07.2013 г. на ДКЕВР, обн. ДВ, бр.66 от 26.07.2013 г. и доп. ДВ бр. 39 от 09.05.2014 г.

при големи и спешни поръчки да се наложи по-голяма консумация на енергия през почивни дни или след 18 ч. за определен период. В подобни случаи е много важно да се знае **какви са правата и задълженията на собственика на обекта по договора с търговеца координатор**;

- **дали собственика ще дължи отново обезпечение в полза на търговеца координатор** във формата на паричен депозит или банкова гаранция, в какъв размер ще бъде тя, на какви интервали търговецът ще иска тя да се актуализира и какви са условията за освобождаването ѝ;
- **методологията за разпределение на небалансите в групата на търговеца** и доколко това разпределяне ще е справедливо. Например каква ще е тежестта в групата на участниците, които ще са с положителен небаланс, когато общият небаланс на групата е отрицателен и обратно.

Очакването е, че излизането на свободния пазар ще е полезна стъпка за всеки бизнес, защото може да се договори по-ниска цена на електроенергията и така да се оптимизират разходите за обекта. Много важно е обаче да се направи правилната преценка при избора на търговеца координатор и от самото начало да са ясни всички права и задължения и за двете страни по сделката.

7.2.3. Електроенергиен пазар на едро в България

Енергийният пазар на едро се характеризира с регулирани цени и негъвкава снабдителска мрежа (табл. 4). Като единствен купувач в миналото, НЕК функционира като обществен доставчик, обслужващ обществените снабдители, които предоставят услуга на крайните клиенти на регулирани цени. Електроцентралите продават/предлагат определен дял (70-80%) от своята продукция на НЕК на **регулирани цени**; (само остатъкът може да бъде търгуван на **либерализирания пазар**). **Производствените квоти** за регулирания пазар се определят от КЕВР веднъж на 6 месеца. Тази разпоредба поставя НЕК в ролята на особено важен играч по отношение задоволяване на вътрешното потребление (с почти 90% пазарен дял). НЕК контролира също и около половината от износа.

С решение на КЕВР са приети **нови „Правила за търговия с електрическа енергия”**, публикувани в Държавен вестник, бр. 66 от 26.07.2013 г., в сила от 26.07.2013 г., изм. и доп., бр. 39 от 9.05.2014 г. Съгласно тези правила е създаден **нов пазарен модел** (табл. 4), като новата организация на пазара има за цел да осигури съответствие с разпоредбите на Закона за енергетика по отношение на правата за организиране на борсов пазар на територията на Р. България, както и осигуряване на всички необходими условия за гарантиране на работа на балансиращ пазар, в неговата цялост. **Стартирането на работещ балансиращ пазар**, обхващащ всички търговски участници по веригата производство, пренос, разпределение и крайни клиенти е основната и най-важна стъпка за последващо организиране и функциониране на **борсовия пазар на електрическа енергия**, както и важно условие за изпълнение на ангажиментите на страната ни за **пълна либерализация на**

търговията. Балансиращият пазар в България започва да функционира в края на първата половина на 2014 г.

Таблица 4

Характеристика на пазара на едро в България

Показатели, влияещи върху пазара на едро	Същност на показателя
1. Законодателство	Директива 2009/72/ЕО; Регламент ЕО 714/2009 на ЕП и Съвета; Закон за енергетиката; ПТТЕ; Тръжни правила за разделяне и предоставяне на преносна способност по междусистемни сечения в контрактната зона на „ЕСО” ЕАД и съседните му контролни зони.
2. Електроенергийна система (ЕЕС): -на високо напрежение (ВН); -на средно напрежение (Ср.Н); -на ниско напрежение (НН).	100 KV 1-20 KV 400 V
3. Структура на потреблението на електрическа енергия Клиенти присъединени към ЕЕС -големи консуматори; -промишлени клиенти; -битови клиенти и малки предприятия	Ползват електроенергия ВН -100 KV Ползват електроенергия Ср.Н -1-20 KV Ползват електроенергия НН-400 V
Годишно нетно производство на електрическа енергия намалява	Намалява във времето: За 2013 г. е произведено 43650000 MWh За 2012 г. е произведено 7.5% повече ел. енергия от 2013 г.
Брутно вътрешно потребление на електрическа енергия (БВП)	Намалява във времето БВП 2013 г.< БВП 2012 г. с 2.4 % БВП 2013 г.< БВП 2011 г. с 3.7 %
Годишен износ на ел. енергия	За 2013 г. е с 25.5% по-нисък от износа през 2012 г.
„Добавки” към цената за пренос на електрическа енергия: • „зелена енергия” • „високоэффективно комбинирано производство” • „добавка невъзстановяеми разходи”	Цената на добавката е функция от разходите за производство на електроенергия и водят до увеличение на цената за достъп и пренос, респективно до повишаване на крайната цена на електроенергия. Цените на добавките са по-високи от 01.07.2012 г.
Баланс на електроенергийната система	Възстановява се, след приемане на законова и подзаконова нормативна уредба в сектор „Енергетика” относно пълното разграничаване на мрежовите услуги за достъп и пренос от разходите за производство на енергия. Това доведе до стабилизация на електроенергийната система (АЕЦ и ТЕЦ 1,2,3)
Нов пазарен модел на пазара на едро:	През 2013 г. клиентите високо напрежение и средно напрежение преминаха към снабдяване с електроенергия по свободни цени. Приложен е „Третия либерализационен пакет” свързан с поетапното до пълно либерализиране на търговията с електроенергия, което гарантира плавен преход от регулирани до свободно договорени цени. КЕВР издаде лицензии на

	ДПИ, „НЕК“ ЕАД и КС и прие методика, по която се образуват цените на техните клиенти.
даване лицензи на ДПИ и КС в които са определени техните функции	ДПИ има за цел да гарантира поетапно освобождаване на пазара за клиентите на средно напрежение. Условието за работа на ДПИ са уредени в ПТЕЕ от юни 2013 г.
ползи за сектор Енергетика от действието на КЕВР, свързани с либерализиране на пазара на електроенергия през 2013 г.	увеличение на търговията по свободно договорени цени с 29,7 %, спрямо 2012 г.
дейност и организация на пазара на електроенергия в страната и със съседните страни	„ЕСО“ ЕАД проведе тръжни процедури през 2013 г. за предоставяне на преносна способност на търговски обмени по междусистемните сечения на българската ЕЕС и ЕЕС на Румъния, Сърбия, Македония, Гърция и Турция. Определени са чрез Регламент (ЕО) 714/2009 сроковете и условията за достъп до мрежата за трансграничен обмен на електроенергия, които управляват разпределението на електроенергия по прозрачен и равнопоставен начин на разполагаема преносна способност в двете посоки на международните сечения.
основна цел на новата пазарна организация „нов пазарен модел“	Има за цел да осигури съответствие с разпоредбите на ЗЕ по отношение на правата за организиране на борсов пазар на територията на България и създаване на всички необходими условия за гарантиране работата на балансиращ пазар, обхващащ всички търговски участници по веригата производство, пренос, разпределение и крайни клиенти, без който е невъзможно организирането и функционирането на борсовия пазар на електроенергия и пълната либерализация на търговията с електрическа енергия.
организиране на административни процедури по регистрация на търговските участници на балансиращия и борсов пазар	През началото на 2014 г. е създадена БНЕБ явяваща се финалът на административното производство в сектор „Енергетика“ в България.
- преференциални условия за изкупуване на електроенергия от НЕК	Наличие на законови договорни задължения на обществеността доставчик „НЕК“ ЕАД, изразяващи се в дългосрочни договори (12-20 години) за изкупуване на електроенергия, произведена от ТЕЦ 1, ТЕЦ 3 и ВЕИ при цени на изкупуване, значително надвишаващи пазарните нива на цените на електроенергия.

Източник: Съставена от автора.

През 2013 г. са създадени **основните правила, които регламентират организирането на административната процедура²⁵ по регистрация на търговските участници както на балансиращия, така и на борсовия пазар.**

²⁵ „Правила за търговия с електрическа енергия“ издадени от председателя на държавната комисия за енергийно и водно регулиране, обн., ДВ, бр. 64 от 17.08.2010 г.

Финалът на административното производство, свързано с лицензиране на българската енергийна борса приключи в началото на 2014 г.

7.2.4. Електроенергийният пазар на дребно в България

Пазарът на дребно (табл.5) все още се доминира от обществени снабдителите, предлагащи електроенергия на регулирани цени (над 70% от крайното потребление заема място в регулирания сегмент). **Конкурентният пазар и смяната на доставчика се случва само при големи промишлени клиенти** (процентът на извършени смени е 0.004%, което е най-ниското ниво в ЕС). В резултат на цялостната ценова регулация, **цената на електроенергията в България е най-ниската в ЕС – за домакинствата е под 50% от средните за ЕС, а за промишлеността – около 60%.**

Пазарът на дребно в страната е доста наситен, като свързаните с енерго разпределителните дружества снабдителите имат доминираща роля (табл. 5).

Таблица 5

Пазарни дялове на българския енергиен пазар на дребно

Снабдител	Продажби, TWh	Пазарни дялове, %
Енерго-Про	5.3	18
ЧЕЗ	8.5	29
ИВН	8.0	27
НЕК	1.8	6
Други	5.9	20
Общо	29.5	100

Източник: изчисления на REKK въз основа на Platts Енергетиката в Източна Европа и Балканите.

Таблица 6

Характеристика на пазара на дребно в България

Показатели, влияещи върху пазара на дребно	Същност на показателя състояние
1. Законодателство	- Директива 2009/72/ЕО; - Закон за енергетиката; - наредба №1 от 18.03.2013 г. за регулиране на цените на електроенергия за „защитените потребители“; - методика приета от регулатора, за „квотите“ за отделните типове производители, въз основа на които обществените доставчици продават електроенергия на регулирания пазар по регулаторни цени.
2. Електроенергийна система (ЕЕС):	
• на средно напрежение (ср. Н)	1-20 KV
• на ниско напрежение (НН)	400 V
3. Производители на регулиран пазар	АЕЦ, ТЕЦ 2, ТЕЦ Бобов дол, ТЕЦ работещи по дългосрочни договори, топлофикационни и заводски

	централи, ВЕИ, ВЕЦ
4.Квоти за типовете производители	Задължителни за регулирания пазар – определят се по специална методика на КЕВР
5.Изкупвач на електроенергия	Обществен доставчик на защитени производители
6.Доставчик	Обществен доставчик за „защитени потребители” по регулирани цени
7. Клиенти присъединени към ЕЕС • небитови клиенти; • битови и небитови клиенти („защитените потребители”)	-Ползват електроенергия средно напрежение (Ср. Н) -Ползват електроенергия ниско напрежение (НН)
8.Потребление на електроенергия	КЕВР определя задължителни квоти за електроенергия, която да се продава по регулирани ²⁶ цени. Над 70% от крайното потребление е по регулирани цени, а само 0.004% е на конкурентни цени.
9.Разходи, включени в цената на електрическа енергия за клиентите на регулирания пазар	С максимална тежест са разходите по дългосрочни договори (с ТЕЦ 1, ТЕЦ 3 и ВЕИ)
10. Приходи в електроенергийната система	От продажба на CO2 квоти (255 млн.лв. за 2013 г.)
11. Нов механизъм на ценообразуване:	
мотиви за промяна на цените	Намаляване количествата на продаваната електроенергия по свободно договорени цени Висока крайна цена на електроенергията при износ на енергия, включваща цена за „достъп” и „пренос” + цената на „добавките” (отразяват допълнителните разходи за производство на електроенергия, които са над нейната пазарна цена.
висок дял на електроенергията в общото вътрешно потребление	Висок дял на електроенергия, подлежаща на задължително изкупуване от обществения доставчик и крайните снабдителите по силата на законови задължения по дългосрочни договори (повече от 50%).
анализ на инсталираните мощности от ВЕИ	Определени са оптимални количества енергийни мощности за всеки отделен възобновяем източник, на база утвърдената часова използваемост на електроенергия
намаляване на относителния дял на клиентите на вътрешния пазар, които купуват електроенергия по регулирани цени	Съгласно ЗЕ по регулирани от КЕВР цени след 05.07.2013 г. могат да купуват енергия само клиенти, присъединени към мрежи НН (битови потребители и малки стопански обекти).
реално въвеждане на фигурата ДПИ на пазара на електрическа енергия	ДПИ е задължен да осигурява електроенергия за потребителите от т.нар. свободен сегмент от пазара (които не са избрали друг търговец на енергия)
създаване на конкурентни условия при осигуряване на	Въвеждат се тръжни процедури за извършване на тези услуги.

²⁶ Регулираната цена се образува като микс от цената на производителите на електроенергия от различни първични енергоизточници (ядрено гориво, въглища, водна енергия, ВИ).

студен резерв и допълнителни услуги	
електрическата енергия, ползвана от производителя за собствени нужди и собствено потребление	Тази енергия се изключва (не се заплаща) и това се отнася за централи с комбинирано производство на електрическа и топлинна енергия.
начин на ценообразуване на електрическата енергия	Третира равнопоставено всички клиенти в България, спазвайки ЗЕ, крайните цени да отразяват разходите по цялата технологична верига (производство-пренос по мрежите-доставка). Така се създават условия за работа на всички производствени мощности и за износ на електроенергия.
Регулиране на цената за „достъп” и „пренос”	Определя се въз основа на признатите от КЕВР приходи за поддръжка и експлоатация на съответната електроразпределителна мрежа.
плащани цени от клиентите на регулирания пазар	Цена за „достъп” до електропреносната мрежа. Цена за „пренос” през електропреносната мрежа. Цена за „достъп” до електроразпределителната мрежа. Цена за „пренос” до електроразпределителната мрежа, разделена на нива на напрежение (СрН и НН)
12. Въвеждане на новия модел на ценообразуване	
влияние на добавките за „зелена енергия” и „високо-ефективно комбинирано производство	Изключва тези добавки от цената за пренос през електропреносната мрежа и ги добавя към цената на електроенергията
от 01.08.2013 г. са утвърдени нови цени за:	
• „достъп” до електропреносната мрежа • цена за „пренос” през електропреносната мрежа • крайна цена на електроенергията за регулирания пазар	• заплаща се от ЕО и всички ползватели на мрежата и е в размер 0.00141 EUR/KWh • заплаща се на преносната компания от всички ползватели на мрежата и е в размер 0.00212 EUR/KWh • Формира се по веригата производство – пренос – разпределение – снабдяване

Източник: Съставена от автора.

8. Етапи в ценообразуването на електрическа енергия

Цената на електрическата енергия (Стефанов, усева, 2012, с. 9-13), произведена от различни енергийни източници е изчислена на база разходите за генериране на електричество в точката на свързване на товара или електрическата мрежа.²⁷ Тя включва начален капитал, възвращаемостта на инвестициите, както и разходите за непрекъсната работа, гориво и поддръжка. Цената обикновено се посочва в единици

²⁷ Нетното производство на електроенергия е сумата от произведената електрическа енергия от генераторите на всички електроцентрали (без собствените им нужди), както и електроенергията от ВЕИ.

от местната валута за единица електрическа енергия – например на киловатчас (за малки количества), или долара на мегават час (за по-големи количества).

Крайната цена на електрическата енергия за регулирания пазар се формира по веригата производство – пренос – разпределение – снабдяване.

Първи етап при образуване на цените на електрическата енергия е извършването на технико-икономически анализ на ценовите елементи на производителите. **Най-важният фактор, който оказва влияние върху цената на производителите е стойността на използваното основно гориво за производство** (въглища, природен газ и др.). Анализират се ежегодно и нивата на постоянните разходи на отделните централи, като се извършва преценка за обоснованост на представените искания от производителите.

Втори етап е определянето на т.нар. квоти за количествата електрическа енергия, необходими за осигуряване на потреблението на "регулируемия пазар". Квотите за производителите се определят въз основа на приета от ДКЕВР методика.²⁸ Количествата енергия, необходими за гарантиране на потреблението на "регулируемия пазар" се осигуряват както от атомната централа и кондензационните централи, така и от енергия, закупена по дългосрочни договори, производители от ВЕИ, енергия от комбинирано производство от топлофикационни и заводски централи.

Трети етап. След определяне на квотите за регулирания пазар, на база индивидуалните²⁹ регулирани цени на производителите се изчислява **средната цена**³⁰ на електроенергията, по която НЕК продава на Електроразпределителните дружества (ЕРД) и крайните снабдители (КС). Към тази средна цена, наричана още **цена от "микса" за регулирания пазар** се добавя **"надбавка" (постоянни разходи и възвръщаемост)** за НЕК в качеството му на Обществен доставчик.

Четвърти етап от ценообразуването е извършването на анализ и оценка на елементите, формиращи:

- **цените за пренос през преносната мрежа и достъп до преносната мрежа.** Разходите за експлоатация и поддръжка на мрежата се възстановяват посредством утвърдените цени за пренос и достъп. Утвърдените през 2013 г. цени са както следва:
  - цената за пренос до електропреносната мрежа се заплаща от всички ползватели на мрежата на преносния оператор „НЕК“ ЕАД;
  - цената за достъп до електропреносната мрежа се заплаща на ЕСО от всички ползватели на мрежата, без количествата по сделките с предмет „транзит на електрическа енергия“. Видовете разходи за експлоатация и поддръжка на преносната енергийна мрежа са показани в табл. 7. Разпределителните дружества (РД) и крайните снабдители (КС) бяха приватизирани през 2004 г.,

---

²⁸ http://www.dker.bg/files/DOWNLOAD/rule_el_21.pdf.

²⁹ Наредба № 1 от 18.03.2013 г., http://www.evn.bg/getattachment/3f1f5fc2-fdc9-4351-bf7c-8db6c8fabf3a/NAREDBA_1_ot_18032013_g_za_regulirane_na_cenite_na.aspx.

³⁰ <http://www.cez.bg/bg/tseni/tseni-na-el-energiya/dostavchik-ot-posledna-instanciya.html>.

закупени от европейски енергийни компании³¹, притежаващи **контролния пакет** (обикновено 67% от акциите) в съответните фирми, управляващи мрежата и обслужващи крайния потребител (обикновено на регулирани цени). **Миноритарни дялове** (33% от акциите), притежавани от правителството, предстои да бъдат продадени на Българската фондова борса (БФБ). **Операторите на енергоразпределителната мрежа функционират като отделни юридически лица**, прехвърляйки по-голяма част от функциите/услугите си на компанията-майка, контролираща също и доставките.

- разходите за произвежданата енергия (от ВЕИ, високоефективно комбинирано производство и енергията, произвеждана от кондензационни централи) по сключени дългосрочни договори, формирани съответно **добавките за:**
  - **зелена енергия;**
  - **високоефективно производство;**
  - **невъзстановяеми разходи.**

Тези три добавки, представляват разходи за енергия и са **определени като отделни елементи на крайната продажна цена**³² с оглед справедливото им заплащане от всички потребители както на регулирания, така и на свободния пазар.

Чрез цените за пренос и достъп НЕК и ЕСО, получават необходимите им приходи за осигуряване на безопасна и качествена работа на електроенергийната мрежа на високо напрежение. По същество цената за достъп до електропреносната мрежа включва над 90% разходи за студен резерв, които системният оператор заплаща на кондензационните централи с оглед управлението на електроенергийната система, и осигуряване на непрекъснато снабдяване с електрическа енергия на всички потребители, в случай на непредвидени ситуации в някоя от основните мощности.

³¹ В своята публикация „Настояще и бъдеще на нашата енергетика” проф. Иван Ангелов посочва, че у нас беше допусната груба грешка с приватизацията на голяма част от енергийните централи. Особено голяма е грешката с приватизацията на електроразпределителните дружества от правителството на Саксбургготски. При това с груби отклонения от пазарните принципи във вреда на България, между които гарантираната печалба (в секретните анекси към договорите) от 16% на новите собственици - чужденци. Струва си при това да отбележим, че електроразпределителната мрежа в Западна България беше „приватизирана” чрез продажба на Чешката държавна компания ЧЕЗ. Странна приватизация нали! Ако тяхната предимно държавна компания ЧЕЗ може да работи ефективно, защо нашата трябваше да се приватизира? И какво се промени към по-добро след приватизацията? Тези приватизационни договори трябва да се ревизират, виновните български лица да се накажат и да се преустанови по-нататъшната приватизация на нормално работещи енергийни мощности.

³² Трябва да се прави разлика между средната продажна цена (цена на микса) и крайната продажна цена.

Таблица 7

Видове разходи за експлоатация и поддръжка на преносната енергийна мрежа³³

Разходи за „достъп” до електроенергийната мрежа		Разходи за „пренос” по електропреносната мрежа	
Заплаща се от	Заплаща се на	Заплаща се от	Заплаща се на
Всички ползватели на мрежата без количествата „транзит на електрическа енергия”	Електроенергийния сегмент оператор „ЕСО” ЕАД	Всички ползватели на мрежата на преносния оператор „НЕК” ЕАД	Преносния оператор „НЕК” ЕАД

Източник: Съставена от автора.

Добавката за "зелена енергия" се образува по методика³⁴, одобрена от ДКЕВР. Чрез тази цена са отделени част от разходите за стимулиране развитието на производството от ВЕИ, съгласно изискванията на Европейските директиви, за вятърни централи, фотоволтаични централи, ВЕЦ до 10 MWt и др. По този начин всички потребители, присъединени към електропреносната и електроразпределителната мрежа заплащат за произвежданата **екологична енергия** в България. Енергията произведена от ВЕИ се изкупува на **преференциални цени**. Добавката за "зелена енергия" има за цел справедливо разпределение на по-високите разходи за производство на електрическа енергия от ВЕИ спрямо разходите за енергия от конвенционалните централи. Механизмът за нейното изчисление е определен чрез отделна методика, приета от Държавната комисия за енергийно и водно регулиране. Добавката за "зелена енергия" се изчислява на база пълното производство в страната и се заплаща от всички потребители.

Добавката за "високо-ефективно комбинирано производство" се образува по Методика,³⁵ определена от комисията, заплаща се от всички потребители и се превежда от електроразпределителното дружество към НЕК. Това са част от разходите за производство на енергия, произведена от инсталации за високо ефективно производство, чрез прилагане на комбиниран способ за производство на електрическа и топлинна енергия.

Добавката за "невъзстановяеми разходи" – въведена от 1 юли 2012 г. е свързана със съществуващите законови изисквания в Закона за енергетиката, където се посочва, че като "невъзстановяеми разходи" са класифицирани разходите, произтичащи от извършени инвестиции и/или сключени сделки (до влизането в сила на Закона за енергетиката), от енергийните предприятия, които не могат да бъдат възстановени в резултат на създаване на конкурентен електроенергиен пазар, във

³³ Възстановяват се посредством утвърдените цени за „пренос” и „достъп”. Регулираните от ДКЕВР цени: за достъп, заплащана на „ЕСО” ЕАД и за пренос, заплащана на „НЕК” ЕАД, за ползване на електропреносната мрежа, съгласно Наредбата за регулиране на цените на електрическата енергия, се определят въз основа на признатите от регулатора необходими приходи за поддръжка и експлоатация на електропреносната мрежа.

³⁴ http://www.dker.bg/files/DOWNLOAD/rule_el_22.pdf.

³⁵ Методика за определяне на добавка за високоефективно комбинирано производство.

връзка с поетите задължения по дългосрочни договори. За **новия регулаторен период** е извършена оценка на разходите за енергия, произвеждана от централите по дългосрочни договори, като е направено предложение част от тези разходи да бъдат включени, като добавка „невъзстановяеми разходи“ към цената за пренос. Добавката е изчислена като разлика между пълните разходи за производство от "Ей и Ес – 3С Марица Изток 1" ЕООД, "Контур Глобал Марица Изток 3" АД и разходите за производство по „базисна цена“, представляваща **средна цена на енергията, произвеждана от кондензационни централи и ВЕЦ над 10 МВт.**

Петия етап от ценообразуването на електроенергията е **формирането на стойността на мрежовите услуги на електроразпределителните дружества и тарифите на крайните снабдители.** Тези мрежови услуги са свързани с експлоатацията и поддръжката на разпределителната мрежа и се финансират от цената за разпределение, съответно за **средно и ниско напрежение.** Разделянето на мрежовите услуги на електроразпределителните дружества на **цена за достъп и цена за пренос,** за съответното ниво на напрежение има за цел диференциране на постоянните разходи, свързани с експлоатацията на мрежата между отделните групи потребители. Определянето на **двукomпонентна цена на мрежовите услуги,** подлежащи на ценово регулиране по Закона за енергетиката е мотивирано от **принципа за "справедливи цени"**, т.е. всеки клиент да заплаща разходите, които сам предизвиква. В случай, че се използва **еднокomпонентна тарифа** всички разходи се заплащат чрез консумираната електроенергия. Разходите по поддържане на съоръженията за клиенти, които не са консумирали или са консумирали значително по-малко от заявените количества се заплаща от останалите клиенти.

Разходите за закупуване на електрическата енергия, произтичащи от задължения към обществото се включват в цената на електрическата енергия, по която Общественият доставчик продава електрическа енергия на:

- крайните снабдители за клиентите на регулирания пазар;
- мрежовите оператори за покриване на технологичните разходи;
- доставчиците от последна инстанция (ДПИ).

Тези разходи на Обществения доставчик за изкупената електрическа енергия за всеки ценови период се определят от КЕВР на база прогнозно годишно производство, в съответствие с количествата и разходите за всеки вид производство, определени с решение на комисията.

9. Цени на електрическата енергия

Определянето на миксовата цена на електрическата енергия, продавана от Обществения доставчик протича в следната последователност:

1. **Производителите на електрическа енергия съгласуват с ЕСО производството й за съответната ценова година и подават своите заявления за цени в КЕВР.**

2. ЕСО³⁶ съставя прогнозен електроенергиен баланс за съответния ценови период, като в него се определят количествата енергия за производство и енергията, необходими за студен резерв, който се определя от Министъра на енергетиката.³⁷
3. Общественият доставчик НЕК подава заявление с договорените количества енергия от АЕЦ "Козлодуй", ТЕЦ "Бобов дол", ТЕЦ "Марица 3" и ТЕЦ "Варна" (преди да бъде спряна), които формират **49.44% от енергията необходима за регулирания пазар** със средна цена 56.14 лв./МВтч.
4. Останалата част от енергията се осигурява от НЕК съгласно законното задължение да изкупува **задължително енергията по дългосрочни договори**, (от ВЕИ, топлофикационни и заводски централи) по **преференциални цени**. Средната цена на тази енергия е 99.09 лв./МВтч.
5. **Мрежови услуги** – покриват разходите, свързани с експлоатация и поддръжка на мрежата. Тук са **мрежи високо напрежение**, по които се определят цени за достъп и цени за пренос на НЕК и ЕСО, както и **мрежите средно и ниско напрежение**, в които са **цени за достъп и цени за пренос** от електроразпределителните дружества (ЕРД).
6. Добавките представляват част от разходите за енергия, произвеждана от различни видове ВЕИ, високоефективно комбинирано производство, кондензационни централи по дългосрочни договори.

9.1. Изкупни цени на НЕК от производители на електроенергия

Цената, по която НЕК изкупува енергия³⁸ от ТЕЦ AES Марица Изток 1, е 71 лв/MWh за разполагаемост и близо 50 лв/MWh цена за енергия, а за ТЕЦ Контур Глобал Марица Изток 3 цената е 50 лв/MWh за разполагаемост и 40 лв/MWh цена на енергията, без в тези цени да са включени разходи за емисии. Одобрените от регулатора разходи за изкупуване на енергията на ВЕЦ от НЕК възлизат на 163.64 лв/MWh.

За регулаторния период **от 1 юли 2014 г. до 1 юли 2015 г.** НЕК има задължение да изкупи енергия за микса на регулирания пазар от редица централи а именно:

- от АЕЦ "Козлодуй" изкупува енергия на стойност 51 млн. лв. или 3% от разходите;
- от ТЕЦ Марица Изток 2 изкупува електроенергия на стойност 113 млн. лв. или 6% от разходите;

---

³⁶ Електроенергиен системен оператор (ЕСО), www.tso.bg.

³⁷ Министерство на икономиката и енергетиката (МИЕ), www.mi.government.bg.

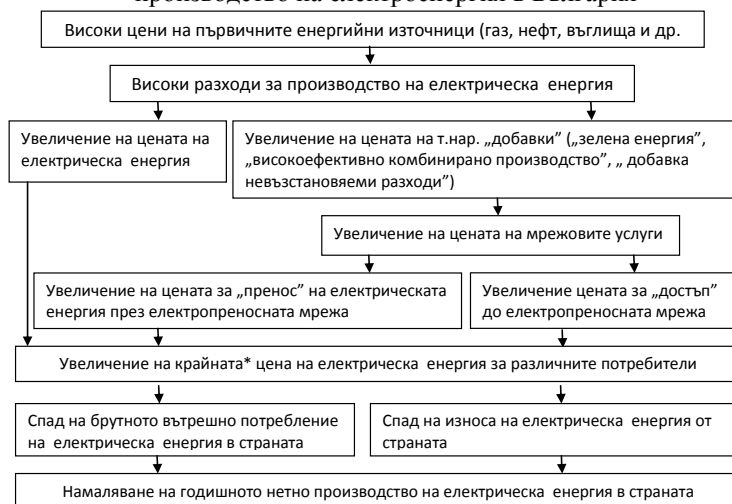
- от ТЕЦ Марица Изток 1 изкупува елелектроенергия на стойност 218 млн. лв. или 11% от разходите;
- от ТЕЦ Марица Изток 3 изкупува елелектроенергия на стойност 223 млн. лв. или 11% от разходите;
- от ВЕИ изкупува електроенергия на стойност 526 млн. лв. или 26% от разходите;
- от ВЕЦ, собственост на НЕК изкупува ел.енергия на стойност 101 млн. лв. или 5% от разходите;
- от топлофикации и заводски централи изкупува електроенергия на стойност 450 млн. лв. или 22% от разходите.

10. Фактори, влияещи върху цената на електрическата енергия

Представа за тези фактори, респ. върху нетното годишно производство на електроенергия в България дава схема 5.

Схема 5

Фактори влияещи на цената на електрическа енергия, респ. върху нетното годишно производство на електроенергия в България

Източник: Съставена от автора.

След промените³⁹ в Закона за енергетиката, централите са уведомени, че от 13.03.2015 г. НЕК ще изкупува енергията от заводските централи и топлофикациите – т. нар. **кафява енергия**, само ако тя е високо ефективна и в рамките на определените от регулатора квоти, а всички останали количества ще се продават на свободния пазар. Досега, според Закона за енергетиката, НЕК беше задължена да изкупува

³⁹ <http://www.bpva.org/bg/articles/article3447.html>.

цялата произведена енергия от централи, които имат **договор за задължително изкупуване на енергията**, независимо че произведената е надвишавала определените от регулатора квоти. Това води до натрупване на огромен дефицит в НЕК.

За някои ВЕИ централи **няма определена от КЕВР средногодишна норма за производство**, според която да се изкупува енергията по преференциални цени. Някои централи произвеждат по 75% повече енергия от квотата си и тази енергия се изкупува. В същото време производители обжалват решенията на регулатора, които им налагат квоти и когато тези решения паднат в съда, то разходите са за сметка на увеличаване дефицита на НЕК.

НЕК изисква от ЕРП и ЕСО да предоставят данни за присъединените към тях централи от възобновяеми източници – разрешенията за ползване и проектната мощност с данните на електромерите. При извършване на проверките на Агенция „Държавна финансова инспекция“ (АДФИ) в енергийните дружества, трябва тези документи да се изискват и това да бъде отбелязано в заключителния документ на комисията.

Общо разходите на НЕК са 2.032 млрд. лв.⁴⁰

През февруари 2015 г. енергийната комисия в Народното събрание гласува до края на годината да приключи фактическата либерализация на пазара на ток, така че след това да може всеки бизнес или битов абонат сам да избира доставчика си от над 100 лицензирани компании. Според изискванията на ЕС тази пълна либерализация е трябвало да бъде факт отпреди няколко години. Либерализацията на електроенергийния пазар дава възможност на клиентите за избор на един или няколко от много доставчици на електроенергия и за свободно договаряне на цената и условията на доставка. Ако бъде изпълнен плана за либерализация, българските потребители ще могат свободно да избират доставчика на електроенергия, което ще доведе до по-достъпни цени на българския пазар.

Основният проблем пред НЕК е как да се подаде заявлението пред Комисията за енергийно и водно регулиране за **нова цена на електроенергията от 1 юли 2015 г.**, след като не е редно да се увеличава повече цената за бита. Според изпълнителният директор на НЕК, **средната цена на електроенергията на свободния пазар в момента е около 70 лв/MWh, а за битовите потребители, които са защитени потребители, цената на електроенергията на регулирания пазар е 125 лв/MWh.** НЕК може дори да бъде на печалба при сегашната цена на електроенергията за обществен доставчик, но трябва да има преразпределение на квотите изкупувана от НЕК енергия за регулиран пазар. Необходимо е да се увеличат количествата енергия за регулирания пазар, произвеждани от собствени мощности на НЕК, да се увеличат също квотите от АЕЦ "Козлодуй" и ТЕЦ "Марица Изток 2". От 5.7 млн. MWh, които АЕЦ "Козлодуй" продава на регулирания пазар на цена от 30 лв/MWh, само 1.7 млн.

---

⁴⁰ По данни на НЕК.

MWh отиват в НЕК, а останалите – в ЕРП-тата. Би трябвало поне половината енергия от АЕЦ за регулирания пазар да преминава през НЕК.

Текущият дефицит на НЕК сега е над 1 млрд. лв. Това са задължения към производителите. Най-много са те към двете американски централи. Според ЕСО в момента **таксата пренос** е в размер на 1.36 лв/MWh и тя не е причина за драстично увеличаване на цената на тока. По-скоро трябва да има преразпределение в самите дружества по веригата и така да се осигури подновяване на електропреносната система. Именно с тази такса пренос се осигуряват средства за инвестиции в мрежата на ЕСО. Последният е изготвил десетгодишен план за развитие и предстои той да бъде обсъден в КЕВР.

Енергийният сектор се развива в динамична среда, изискваща адекватни и навременни **политически решения**. Поради тази причина е предвидено изпълнението на заложените в Енергийната стратегия до 2020 (Бонева, 2013, с. 17-24) цели и приоритети да бъдат наблюдавани с оглед идентифициране на нуждата от промени както в предвидените механизми, така и в законодателната база. Наблюдението се осъществява въз основа на система от количествени и качествени показатели, включващи енергийни, икономически, социални индикатори и такива за оценка на въздействията върху околната среда. На тази база са разработвани **двугодишни доклади за наблюдение**, включващи анализ на изпълнението на заложените цели и приоритети, предложения за промени в действащите механизми и законодателна среда с оглед коригиране на негативни тенденции при изпълнението на стратегията и осъвременяване на прогнозния енергиен баланс с хоризонти 10 и 20 години напред.

11. Цени на електроенергия в държавите-членки на ЕС

Представа за цените на електроенергията за домакинствата в ЕС дава табл. 8, а за промишлените предприятия – табл. 9.

Данните в табл. 8 показват, че цените на електроенергията за домакинствата в България са най-ниски, въпреки постоянното им повишение във времето, с изключение за 2014 г., където стойността е по-ниска в сравнение с тази през 2013 г. Повишение на цените през периода 2003-2014 г. се наблюдава и за Дания, Германия, Гърция, Испания, Франция, Португалия и Словения, като цената на електроенергията е от два до три пъти по-голяма от тази в България. В останалите държави-членки на ЕС, цените в някои от годините растат а в други намаляват, но общо измененията не са големи.

В табл. 9 са дадени цените на електроенергията за промишлените потребители. Прави впечатление, че **за всички държави-членки, те са по-ниски от тези за домакинствата**. Наблюдава се още по-малко изменение на цените във времето с тенденция към много слабо увеличение. Постоянното им повишение във времето е налице за България, Естония, Гърция и Испания. За почти всички държави се наблюдава намаляние на цената на електроенергията през 2014 г. в сравнение с 2013

г. (Швеция, Финландия, Словения, Румъния, Полша, Австрия, Нидерландия, Малта, Унгария, Литва, Латвия, Кипър, Италия, Хърватия, Естония, Германия и Чехия).

Таблица 8
Цени на електроенергията в Евро за kWh за домакинствата в страните от ЕС, за периода 2003-2014 г.

Географска единица	Период от време											
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ЕС (28 държави)	:	:	:	:	:	0.1581	0.1639	0.1673	0.1796	0.1880	0.1993	0.2047 ^p
Европейски съюз (27 страни)	:	:	0.1336	0.1397	0.1530	0.1586	0.1643	0.1677	0.1801	0.1886	0.1998	0.2053 ^p
Евروزона (променящ се състав)	:	0.1437	0.1470	0.1510	0.1605	0.1647	0.1736	0.1766	0.1902	0.1978	0.2113	0.2178 ^p
Белгия	0.1376	0.1422	0.1481	0.1442	0.1581	0.1972	0.1916	0.1959	0.2136	0.2327	0.2173	0.2097
България	:	0.0583	0.0644	0.0660	0.0660	0.0711	0.0823	0.0813	0.0826	0.0846	0.0924	0.0832
Чехия	0.0797	0.0807	0.0868	0.0985	0.1067	0.1274	0.1323	0.1345	0.1495	0.1497	0.1525	0.1283
Дания	0.2303	0.2262	0.2278	0.2362	0.2579	0.2635	0.2698	0.2670	0.2908	0.2997	0.3000	0.3042
Германия	0.1708	0.1698	0.1785	0.1832	0.1949	0.2148	0.2282	0.2375	0.2528	0.2595	0.2919	0.2981
Естония	0.0649	0.0649	0.0678	0.0731	0.0750	0.0814	0.0922	0.0970	0.0973	0.1096	0.1351	0.1307
Ирландия	0.1179	0.1256	0.1436	0.1490	0.1662	0.1769	0.2030	0.1804	0.1901	0.2155	0.2295	0.2407
Гърция	0.0654	0.0671	0.0688	0.0701	0.0720	0.1047	0.1154	0.1181	0.1250	0.1391	0.1563	0.1767
Испания	0.1063	0.1079	0.1097	0.1147	0.1225	0.1366	0.1577	0.1728	0.1981	0.2190	0.2228	0.2252 ^p
Франция	0.1162	0.1194	0.1194	0.1194	0.1211	0.1213	0.1206	0.1283	0.1383	0.1392	0.1472	0.1585
Хърватия	:	:	0.0848	0.0922	0.0923	0.0990	0.1151	0.1151	0.1137	0.1208	0.1372	0.1312
Италия	0.1984	0.1950	0.1970	0.2108	0.2329	0.2031	0.2098	0.1965	0.1987	0.2132	0.2292	0.2446
Кипър	0.1052	0.1088	0.1074	0.1431	0.1376	0.1780	0.1558	0.1858	0.2050	0.2781	0.2760	0.2291
Латвия	:	0.0575	0.0828	0.0829	0.0688	0.0842	0.1052	0.1049	0.1168	0.1382	0.1378	0.1365
Литва	:	0.0632	0.0718	0.0718	0.0776	0.0860	0.0951	0.1156	0.1214	0.1260	0.1370	0.1330
Люксембург	0.1335	0.1365	0.1478	0.1603	0.1684	0.1645	0.1882	0.1726	0.1678	0.1696	0.1665	0.1738
Унгария	0.0821	0.0992	0.1064	0.1075	0.1222	0.1548	0.1483	0.1701	0.1682	0.1549	0.1397	0.1202
Малта	0.0685	0.0668	0.0764	0.0949	0.0987	0.0993	0.1708	0.1700	0.1700	0.1700	0.1700	0.1681
Нидерландия	0.1758	0.1827	0.1955	0.2087	0.2180	0.1769	0.1979	0.1714	0.1740	0.1858	0.1916	0.1821
Австрия	0.1352	0.1416	0.1413	0.1340	0.1545	0.1779	0.1909	0.1967	0.1986	0.1975	0.2082	0.2021
Полша	0.1005	0.0904	0.1064	0.1190	0.1216	0.1259	0.1131	0.1341	0.1471	0.1418	0.1480	0.1421
Португалия	0.1322	0.1350	0.1381	0.1410	0.1500	0.1482	0.1508	0.1584	0.1654	0.1993	0.2081	0.2175
Румъния	:	:	0.0779	0.0943	0.1017	0.1061	0.0976	0.1031	0.1082	0.1050	0.1323	0.1290
Словения	0.1000	0.1010	0.1033	0.1049	0.1064	0.1147	0.1346	0.1401	0.1441	0.1542	0.1610	0.1630
Словакия	:	0.1218	0.1338	0.1448	0.1537	0.1421	0.1540	0.1520	0.1682	0.1716	0.1698	0.1507
Финландия	0.0991	0.1079	0.1057	0.1078	0.1160	0.1223	0.1296	0.1325	0.1540	0.1549	0.1578	0.1563
Швеция	0.1349	0.1440	0.1397	0.1435	0.1714	0.1698	0.1602	0.1839	0.2092	0.2027	0.2101	0.1967
Великобритания	0.1006	0.0878	0.0877	0.1020	0.1316	0.1458	0.1466	0.1386	0.1433	0.1682	0.1741	0.1918

Източник: База данни на Евростат – последно извличане – 20.02.2015 12:03.

: = Липсват данни/ няма налични данни

p = Временна стойност

Таблица 9

Цени на електроенергията в Евро за kWh за промишлени предприятия в страните от ЕС за периода 2003-2014 г.

Географска единица	Период от време											
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ЕС (28 държави)	:	:	:	:	:	0.0880	0.0956	0.0915	0.0929	0.0957	0.0940	0.0917
Европейски съюз (27 страни)	:	:	0.0672	0.0752	0.0820	0.0881	0.0956	0.0914	0.0929	0.0957	0.0940	0.0917
Еврозона (променящ се състав)	:	0.0667	0.0713	0.0774	0.0837	0.0883	0.0972	0.0919	0.0929	0.0961	0.0929	0.0909
Белгия	0.0764	0.0755	0.0695	0.0830	0.0880	0.0988	0.1026	0.0943	0.0977	0.0950	0.0914	0.0916
България	:	0.0409	0.0429	0.0460	0.0465	0.0557	0.0639	0.0639	0.0638	0.0684	0.0803	0.0736
Чехия	0.0499	0.0492	0.0601	0.0731	0.0783	0.1095	0.1057	0.1022	0.1097	0.1028	0.1012	0.0819
Дания	0.0697	0.0631	0.0646	0.0724	0.0638	0.0785	0.0738	0.0848	0.0875	0.0829	0.0898	0.0830
Германия	0.0697	0.0740	0.0780	0.0871	0.0946	0.0929	0.0975	0.0921	0.0900	0.0895	0.0860	0.0844
Естония	0.0455	0.0455	0.0472	0.0511	0.0534	0.0514	0.0587	0.0573	0.0616	0.0647	0.0842	0.0794
Ирландия	0.0762	0.0787	0.0896	0.0998	0.1125	0.1302	0.1206	0.1118	0.1121	0.1293	0.1331	0.1288
Гърция	0.0614	0.0630	0.0645	0.0668	0.0698	0.0861	0.0948	0.0855	0.0917	0.1006	0.1040	0.1090
Испания	0.0528	0.0538	0.0686	0.0721	0.0810	0.0915	0.1098	0.1110	0.1082	0.1155	0.1165	0.1185
Франция	0.0529	0.0533	0.0533	0.0533	0.0541	0.0599	0.0667	0.0687	0.0722	0.0809	0.0771	0.0743
Хърватия	:	:	0.0556	0.0596	0.0597	0.0743	0.0853	0.0932	0.0900	0.0892	0.0942	0.0903
Италия	0.0826	0.0790	0.0843	0.0934	0.1027	:	:	:	0.1145	0.1193	0.1122	0.1080
Кипър	0.0962	0.0818	0.0787	0.1114	0.1048	0.1405	0.1164	0.1483	0.1605	0.2171	0.2002	0.1672
Латвия	:	0.0431	0.0409	0.0409	0.0443	0.0660	0.0896	0.0890	0.0984	0.1103	0.0950	0.0903
Литва	0.0550	0.0513	0.0498	0.0498	0.0548	0.0829	0.0924	0.0991	0.1045	0.1135	0.1228	0.0958
Люксембург	0.0675	0.0690	0.0752	0.0845	0.0963	0.0927	0.1096	0.0956	0.0960	0.1007	0.0940	0.0949
Унгария	0.0604	0.0654	0.0701	0.0753	0.0812	0.1119	0.1221	0.1037	0.0978	0.0888	0.0904	0.0836
Малта	0.0636	0.0620	0.0706	0.0711	0.0897	0.1221	0.1506	0.1856	0.1851	0.1857	0.1862	0.1861
Нидерландия	:	:	0.0806	0.0855	0.0920	0.0910	0.0985	0.0865	0.0822	0.0805	0.0789	0.0771
Австрия	:	0.0553	0.0621	0.0653	0.0786	0.0897	0.0991	0.0922	0.0917	0.0906	0.0871	0.0827
Полша	0.0566	0.0446	0.0506	0.0543	0.0541	0.0814	0.0857	0.0929	0.0963	0.0869	0.0883	0.0777
Португалия	0.0673	0.0684	0.0713	0.0817	0.0860	0.0782	0.0919	0.0896	0.0903	0.1050	0.1015	0.1029
Румъния	0.0405	0.0468	0.0769	0.0773	0.0842	0.0886	0.0811	0.0850	0.0803	0.0833	0.0904	0.0753
Словения	0.0582	0.0609	0.0611	0.0651	0.0750	0.0904	0.0987	0.0917	0.0889	0.0872	0.0838	0.0754
Словакия	:	0.0683	0.0703	0.0773	0.0932	0.1197	0.1416	0.1161	0.1233	0.1273	0.1242	0.1107
Финландия	0.0566	0.0543	0.0527	0.0517	0.0542	0.0614	0.0663	0.0667	0.0686	0.0684	0.0679	0.0664
Швеция	0.0666	0.0520	0.0462	0.0587	0.0626	0.0688	0.0662	0.0800	0.0887	0.0804	0.0799	0.0702
Великобритания	0.0539	0.0478	0.0570	0.0799	0.0950	0.0937	0.1077	0.0947	0.0939	0.1095	0.1124	0.1246

Източник: База данни на Евростат – последно извличане – 20.02.2015 12:03.

: = Липсват данни/ няма налични данни

12. Изводи

1. Българският енергиен пазар може да бъде характеризирен като пазар в преход, с висока степен на регулация, преобладаващ брой държавни фирми и нарастващо присъствие на европейски и други международни компании за комунални услуги. Той е национален и същевременно добре интегриран със съседните страни.

2. Осъществено е транспониране на европейските енергийни директиви в резултат на което се промени модела на ценообразуване на електроенергия на регулирания пазар (нарасна делът на свободния пазар), разработени са прозрачни правила за организиране пазар на балансираща енергия и борсов пазар на електрическа енергия, както и Нови правила за търговия с електроенергия.
3. Енергийният пазар на едро се характеризира основно с регулирани цени и негъвкава снабдителска мрежа, строго структурирана верига от снабдители и дългосрочни договори за изкупуване на енергия, които водят до изчерпване на ликвидността на пазара и замразяване на пазарната дейност. Само при активно функциониране на българската борса, пазарът на електроенергия ще стане прозрачен и ще се съживи търговската дейност. Стартирането на работещ борсов пазар, обхващащ всички търговски участници по веригата – производство, пренос, разпределение и крайни клиенти, е необходимо условие, за изпълнение на ангажиментите на България за пълна либерализация на търговията с електрическа енергия. За целта е необходимо намаляване на пазарния дял на енергията, продавана по регулирани цени и насочване на продавачите и купувачите към енергийната борса.
4. Изкупуването на електроенергия от производители при преференциални условия, изразяващи се в задължение за дългосрочното ѝ изкупуване (между 12-20 години) при цени значително надвишаващи пазарните, трябва да бъде преустановено, поради противоречието с въведените нови европейски изисквания за конкурентни пазарни условия. Това се отнася за американските ТЕЦ и ВЕИ централите.
5. Излизането на свободния пазар на електроенергия би могло да намали разходите за електроенергия за бизнеса, поради възможността за договаряне на по-ниска цена на енергията, респ. да доведе до оптимизиране на разходите за съответния бизнес.
6. В пазара на дребно доминираща роля имат обществените снабдители, продаващи електроенергията на регулирани цени (повече от 70%). Конкурентен пазар и смяна на доставчика е на лице при много малка част от големите промишлени клиенти (около 0.004%) – най-ниското ниво в ЕС. Цената на електроенергия в България е най ниска в ЕС – цените на домакинствата са под 50% от средните за общността, а за промишлеността – около 60%.
7. В България е налице тенденция към разширяване на пазара на електроенергия чрез постепенното увеличаване на броя на потребителите на електрическа енергия. Предвижда се **пълно отваряне на пазара** (всеки потребител да може да избира сам доставчика, от който да закупува електрическа енергия).
8. Цената на електрическата енергия за крайния потребител трябва да е толкова колкото са вложените средства за нейното производство, плюс законовата печалба. Необходимо е цена да се освободи от едновременното изпълнение на две функции – като измерител на стойността и като социален инструмент. Процесът на постоянно увеличение на цените на електроенергията не може да бъде преустановен (това се наблюдава навсякъде в ЕС), а социалната функция на

цените трябва да се поеме от държавата, чрез подпомагане на енергийно бедните, чрез различни социални програми. Само чрез държавна регулация, осъществявана от КЕВР, може да се установи каква да бъде цената на електроенергията (да се базира на специална методика за „претегляне“ на цените от „енергийния микс“ и енергията за крайния потребител да бъде толкова, колкото струва и да не се „изкривява“ – да бъде реална). Това би трябвало да се отнася не само за България, а за всички страни-членки на ЕС.

9. За в бъдеще е необходимо да се предприемат мерки за гарантиране на отсъствие на загуби на благосъстояние за потребителите на електроенергия, чрез създаване на един напълно интегриран енергиен пазар, обхващащ всички държави-членки на ЕС. Характерната тенденция на фрагментираност на енергийните пазари в Съюза трябва да остане в миналото. Създаването на един Общ енергиен пазар, в рамките на един Общ енергиен съюз в ЕС ще доведе до предотвратяване на всички енергийни проблеми в Общността.

Използвана литература

- Ангелов, И. (2015). Настояще и бъдеще на нашата енергетика. <http://www.duma.bg/node/87019>, 22.04.2015.
- Бонева, С. (2013). Енергийната стратегия на България до 2020 г. – визия за бъдещото развитие на страната в рамките на разширения ЕС. – Управление и устойчиво развитие, том 40, N 3, изд. ЛТУ, с. 17-24.
- Бонева, С. (2014). Третият енергиен пакет на ЕС- гаранция за либерализацията на пазара на електроенергия и газ в общността. – Наука и технологии, том 4, с. 129-132.
- Българска Стопанска Камара. (2008). Българският енергиен пазар: състояние и перспективи. с. 3-30.
- ДВ, бр. 17 от 06.03.2015 г.
- ДВ, бр. 39 от 09.05.2014 г.
- ДВ, бр. 64 от 17.08.2010 г.
- ДВ, бр. 66 от 26.07.2013 г.
- Димитров, Б., Кънчев, К. (2014). Необходима е повече предвидимост в прехода. – Ютилитис, N 3(117), година XII, с. 20-27.
- Директива 2009/72/ЕС – преамбюл 33.
- Директива 2009/72/ЕС, член 36 и 37.
- Директива 2009/72/ЕС, [http://www.sac.government.bg/home.nsf/vPagesLookup/prj4-2.2materials~bg/\\$FILE/direktiva%202009_72_elektroenergia.pdf](http://www.sac.government.bg/home.nsf/vPagesLookup/prj4-2.2materials~bg/$FILE/direktiva%202009_72_elektroenergia.pdf).
- ДКЕВР. (2014). Годишен доклад за Европейската комисия за 2014 г. с. 4, достъпен на: <http://dker.bg/PDOCS/SEWRC-Rep-ACER-2014.pdf>.
- Закон за енергетиката, ДВ, бр. 64 от 17.08.2010 г.
- Общо количество търгувана енергия на свободния пазар. – Ютилитис, N 3(117), година XII, 2014, с. 6.
- Ракарова, С. (2008). Икономика за мениджъри. Изд. НБУ, 558 с.
- Регламент (ЕО) 714/2009.
- Смяна на доставчика – факти, проблеми и перспективи. – Ютилитис, N 6(120), година XII, 2014, с. 20-25.

- Стефанов, С., Русева, В. (2012). Анализ на цените на електрическата енергия в България. – Научни трудове на Русенския университет, том 51, серия 3.1, с. 9-13.
- Участници на либерализирания пазар 2013-2014 г. – Ютилитис, N 5(119), година XII, 2014, с. 6.
- Ханстен, Б. (2014). Регулаторната политика създава инвестиционни сътресения. – Ютилитис, N 6(120), година XII, с. 28-31.
- Abdurafikov, R. (2009). Russian electricity market: Current state and perspectives. VTT Technical Research Centre of Finland.
- Erdogdu, E. (2009). Electricity Market Reform. Lessons for developing countries. University of Cambridge.
- Findings and recommendations related to Bulgarian energy policy.
<http://www.mi.government.bg/bg/theme-news/konstatatii-na-evropeiskata-komisiya-i-svetovnata-banka-zabalgarskiya-energien-sektor-1194-m0-a0-1.html>.
- <http://www.bpva.org/bg/articles/article3447.html>.
- <http://www.cez.bg/bg/tseni/tseni-na-el-energiya/dostavchik-ot-posledna-instanciya.html>.
- http://www.dker.bg/files/DOWNLOAD/rule_el_21.pdf.
- http://www.dker.bg/files/DOWNLOAD/rule_el_22.pdf.
- http://www.evn.bg/getattachment/3f1f5fc2-fdc9-4351-bf7c-8db6c8fabf3a/NAREDBA_1_ot_18032013_g_za_regulirane_na_cenite_na.aspx.
- <http://www.mi.government.bg>.
- <http://www.tso.bg>.
- http://www.tso.bg/Uploads/File/AuctionRules_version3.pdf.